

Poznań, 22 grudnia 2019 roku

Dr hab. Cezary Kochalski, prof. UEP
Katedra Controllingu, Analizy Finansowej i Wyceny
Instytut Rachunkowości i Zarządzania Finansami
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja

dorobku naukowo-badawczego, dydaktyczno-organizatorskiego i współpracy międzynarodowej dr Beaty Zyznarskiej-Dworczak w związku z ubieganiem się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych (obecnie nauk społecznych) w zakresie dyscypliny finanse (obecnie ekonomia i finanse)

1. Uwagi ogólne

Recenzja została przygotowana na podstawie pisma Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (z dnia 28 października 2019 roku), prof. dr. hab. Macieja Żukowskiego zawiadamiającego mnie o powołaniu w dniu 10 września 2019 roku w skład komisji habilitacyjnej dr Beaty Zyznarskiej-Dworczak i powierzeniu mi funkcji recenzenta. Doktor Beata Zyznarska-Dworczak ubiega się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych (obecnie nauk społecznych) w zakresie dyscypliny finanse (obecnie ekonomia i finanse).

Przekazana mi dokumentacja w postępowaniu habilitacyjnym dr Beaty Zyznarskiej-Dworczak zawiera wniosek z dnia 18 kwietnia 2019 roku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie finanse wraz z dokumentacją, kopie publikacji nadesłane przez kandydatkę, kopię decyzji Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów oraz harmonogram przebiegu postępowania habilitacyjnego. Przekazane materiały są wystarczające do napisania opinii. Równocześnie oświadczam, że nie jestem współautorem żadnej z opublikowanych przez dr Beatę Zyznarską-Dworczak prac naukowych ani nie posiadam wspólnych prac badawczych z Habilitantką.

W recenzji skoncentrowano się głównie na ocenie dorobku naukowo-badawczego, dydaktyczno-organizatorskiego oraz na polu współpracy międzynarodowej.

2. Podstawowe dane o przebiegu pracy naukowo-dydaktycznej Habilitantki

Habilitantka jest doktorem nauk ekonomicznych w zakresie nauk o zarządzaniu. Stopień naukowy doktora uzyskała w 2009 roku na podstawie (nagrodzonej w konkursie RN Stowarzyszenia Księgowych w Polsce) rozprawy doktorskiej: *Benchmarking w zarządzaniu kosztami dystrybucji gazu w Polsce* (Promotorem rozprawy był prof. dr hab. Wiktor Gabrusewicz). Tytuł zawodowy magistra, z wynikiem celującym, uzyskała w 2004 roku na Wydziale Ekonomii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu (obecnie Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu) na podstawie wyróżniających się wyników w nauce oraz pracy magisterskiej: *Funkcjonowanie rynku gazu ziemnego w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*. Promotorem pracy magisterskiej był prof. dr hab. Tadeusz Kowalski. Potwierdzeniem wysokich profesjonalnych kompetencji zawodowych Habilitantki w zakresie rewizji finansowej oraz rachunkowości są uprawnienia zawodowe biegłego rewidenta oraz tytuł zawodowy dyplomowanego księgowego. Doktor Beata Zyznarska-Dworczak ma potwierdzone wysokie kompetencje językowe w zakresie języka angielskiego oraz niemieckiego, a także kompetencje pedagogiczne. Jest członkiem profesjonalnych organizacji zawodowych i naukowych (PTE, SKwP, PIBR). **Posiadane tytuły, stopnie naukowe, uzyskane certyfikaty, nagrody oraz członkostwa – świadczą o Habilitantce jako o osobie, która była wyróżniającym się studentem, doktorantem, a po uzyskaniu stopnia naukowego doktora systematycznie podnosi swoje kompetencje zawodowe.**

Od 2004 roku dr Beata Zyznarska-Dworczak jest zatrudniona w Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu, obecnie na stanowisku adiunkta w Katedrze Rachunkowości i Rewizji Finansowej

3. Ocena dorobku naukowo-badawczego Habilitantki, ze szczególnym uwzględnieniem zgłoszonego głównego osiągnięcia naukowego

3.1. Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Ocena osiągnięcia naukowego dzieła B. Zyznarska-Dworczak, *Rachunkowość zrównoważona w ujęciu kognitywno-teoretycznym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2019, ss. 369, z punktu widzenia wkładu w rozwój nauk ekonomicznych w dyscyplinie finanse (obecnie ekonomia i finanse) odnosi się do: doboru problematyki badawczej oraz tematu dzieła, celów, pytań badawczych, hipotez, metodyki badań, układu dzieła, rezultatów badawczych.

Zasadniczy człon tytułu książki zgłoszonej jako główne osiągnięcie naukowe Habilitantki, czyli „*rachunkowość zrównoważona*” sugeruje, że idzie o ujęcie rachunkowości w kontekście rozwoju zrównoważonego, a bardziej konkretnie, o wypracowanie koncepcji takiej rachunkowości, którą Autorka nazywa rachunkowością zrównoważoną.

Habilitantka deklaruje we wstępie, że rozważania w monografii koncentrują się przede wszystkim na polu finansów przedsiębiorstw oraz słusznie podkreśla, że mają charakter interdyscyplinarny, a także uwzględniają aspekty niefinansowe. O tym, że praca jest usytuowana na gruncie finansów ma przemawiać akcentowanie znaczenia redystrybucji środków finansowych dla osiągnięcia celów zarówno ekonomicznych, jak i środowiskowych i społecznych. Zdaniem recenzenta, mając powyższe na względzie, osadzenie pracy na gruncie finansów przedsiębiorstw czy zarządzania finansami mogło być silniejsze. Można było bardziej uwypuklić znaczenie rachunkowości w kontekście podejmowania decyzji finansowych, inwestycyjnych oraz operacyjnych pod kątem realizacji celów rozwoju zrównoważonego. Można było wyraźniej podzielić te decyzje na długo- i krótkoterminowe.

Drugi człon tytułu informuje o ujęciu rachunkowości zrównoważonej w sposób „*kognitywno-teoretyczny*”. Habilitantka bada w jaki sposób można rozumieć rachunkowość zrównoważoną na podstawie analizy literatury przedmiotu z zakresu finansów, ekonomii, nauk o zarządzaniu, z przewagą pozycji odnoszących się do finansów. Słusznie zauważono w pracy, że istnieje luka poznawcza co do roli rachunkowości w rozwoju zrównoważonym przedsiębiorstwa, zwłaszcza, że z jednej strony dążenie do rozwoju zrównoważonego implikuje zmiany w rachunkowości, z drugiej zaś, to od rachunkowości zależy jak koncepcja rozwoju zrównoważonego jest realizowana w przedsiębiorstwie.

Celem głównym pracy jest stworzenie ram koncepcyjnych rachunkowości zrównoważonej. Osiągnięciu celu głównego poprawnie podporządkowano cele cząstkowe, chociaż zdaniem recenzenta, mogły być bardziej precyzyjnie sformułowane, na przykład na wyrost użyto sformułowania wpływ. Czy na pewno można wskazać wpływ: „paradygmatu...”, „wpływ sprawozdawczości...” ?

W pracy postawiono tezę, że „... zapewnienie interesariuszom zewnętrznym i wewnętrznym wiarygodnych informacji o dokonaniach przedsiębiorstwa na rzecz rozwoju zrównoważonego rodzi potrzebę wykorzystania rachunkowości zrównoważonej”. Stawiam w tym miejscu pytanie, czy rachunkowość zrównoważona ma być tylko po to, aby zapewniać interesariuszom informacje o dokonaniach ? A co z danymi i informacjami na wcześniejszym etapie, czyli przy podejmowaniu decyzji i działań. Przecież dokonania są efektem podejmowanych decyzji i działań. Postawione pytanie jednak nie kwestionuje generalnie postawionej tezy, raczej skłania do ewentualnej jej modyfikacji. Jednocześnie nie zgłaszam zastrzeżeń do przyjętych tez pomocniczych.

Zauważyć i docenić trzeba, że w pracy-„zgodnie z dobrym warsztatem naukowym”- określono przedmiot i podmiot opracowania. Zdaniem recenzenta przedmiotem pracy jest rachunkowość zrównoważona, a nie „rola rachunkowości”, którą Habilitantka nazywa zrównoważoną. Za podmiot pracy recenzent przyjmuje przedsiębiorstwo prowadzące działalność gospodarczą pod kątem osiągnięcia celów ekonomicznych, środowiskowych i społecznych.

Generalnie, za metodę badawczą przyjęto triangulację: teoretyczną, metod i technik badawczych oraz danych. Zbierano treści wieloma sposobami (głównie jakościowymi), a następnie porównywano i łączono wyniki, które pozwoliły Autorce ostatecznie dokonać konceptualizacji rachunkowości zrównoważonej oraz wskazać perspektywę jej dalszego rozwoju.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, załączników, bibliografii, spisu tabel oraz spisu rysunków. Przyjmijmy, że „fanaberią recenzenta” jest oczekiwanie, że opracowanie naukowe nie powinno mieć czterech rozdziałów. Jednak po raz kolejny recenzent przekonuje się, że lepiej byłoby gdyby nie przyjmować czterorozdziałowej struktury pracy. W recenzowanej monografii rozdział kończący (czwarty) odnosi się do ram

konceptyjnych rachunkowości zrównoważonej przedsiębiorstwa, co jest zgodne z deklaracjami Habilitantki w kontekście osiągnięcia celu głównego monografii, ale „pozostaje apetyt” na rozdział piąty, w którym przedstawiona byłaby perspektywa metodyczna i aplikacyjna rachunkowości zrównoważonej.

W opinii recenzenta o poprawności przyjętej struktury pracy decyduje odpowiedź na pytanie, czy pierwsze trzy rozdziały prowadzą oraz są niezbędne do wypracowania ram konceptyjnych rachunkowości zrównoważonej przedsiębiorstwa. Stawiam to pytanie ponieważ rozdział czwarty odnosi się wprost do celu głównego monografii, którym jest stworzenie ram konceptyjnych rachunkowości zrównoważonej. Dobrze, że odpowiedź na to pytanie jest twierdząca.

W rozdziale pierwszym przedstawiono koncepcję rozwoju zrównoważonego i jej wpływ na rachunkowość. Z jednej strony przedstawiono konsekwencje rozwoju zrównoważonego przedsiębiorstwa na jego rachunkowość, z drugiej zaś na możliwości wykorzystania rachunkowości w przedsiębiorstwie dążącym do realizacji w sposób zrównoważony celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. Habilitantce udało się wykazać rosnące znaczenie koncepcji rozwoju zrównoważonego zarówno w nauce jak i praktyce oraz związane z tym implikacje dla ujednoczenia roli i znaczenia rachunkowości zrównoważonej w systemie accountability.

Kwestie związane ze zrównoważonym ukierunkowaniem rozwoju rachunkowości na aspekty związane z osiąganiem celów ekonomicznych, środowiskowych oraz społecznych, przez dostarczanie wiarygodnych informacji interesariuszom – to przedmiot rozdziału drugiego. Habilitantka zdołała wykazać znaczenie sprawozdawczości z dokonań na rzecz rozwoju zrównoważonego, umiejscowić sprawozdawczość z dokonań na rzecz rozwoju zrównoważonego na tle teorii: interesariuszy, legitymizacji, instytucjonalnej, jako teorii pozytywnych, oraz, przedstawić sprawozdawczość z dokonań na rzecz rozwoju zrównoważonego na tle teorii normatywnych, takich jak: teorie etyczno-normatywne, teorie pragmatyczno-normatywne, teorie warunkowo-normatywne. Co warte podkreślenia, udało się w rozdziale drugim wyznaczyć kierunki rozwoju rachunkowości w kontekście zmian sprawozdawczości z dokonań na rzecz rozwoju zrównoważonego, zarówno na tle teorii pozytywnych jak i teorii normatywnych.

Rachunkowość w zarządzaniu przedsiębiorstwem w świetle koncepcji rozwoju zrównoważonego to przedmiot zainteresowania rozdziału trzeciego. Osiągnięciem tego rozdziału jest wskazanie, w jaki sposób można wykorzystać rachunkowość zrównoważoną w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Jak wynika z rozdziału, informacje generowane przez zrównoważoną rachunkowość zarządczą mogą być wykorzystane w procesach decyzyjnych przedsiębiorstw rozwijających się w sposób zrównoważony. Co warto podkreślić, zidentyfikowano kluczowe problemy badawcze w zrównoważonej rachunkowości zarządczej.

Dowodem osiągnięcia celu głównego pracy jest rozdział czwarty. Przedstawiono w nim ramy koncepcyjne rachunkowości zrównoważonej, które opracowano na podstawie założeń koncepcyjnych Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej. W szczególności: zdefiniowano cele rachunkowości zrównoważonej, określono użytkowników informacji dostarczanych przez system rachunkowości zrównoważonej oraz cechy i zakres informacji dostarczanych przez rachunkowość zrównoważoną.

Podsumowanie oraz wnioski końcowe zawarto w zakończeniu. Co warto podkreślić, Autorka podjęła próbę zarysowania kierunków przyszłych badań w odniesieniu do rachunkowości zrównoważonej przedsiębiorstwa.

Konkludując, ocena głównego osiągnięcia naukowego wypadła pozytywnie. **Wskazane główne osiągnięcie naukowe daje przesłanki do uznania, że stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny finanse (obecnie ekonomia i finanse)** w warstwie teoretyczno-poznawczej. Stworzone zostały ramy koncepcyjne rachunkowości zrównoważonej, co oznacza, że został osiągnięty cel główny opracowania.

3.2. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych w okresie po uzyskaniu przez Habilitantkę stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych

Dorobek naukowy Habilitantki po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych obejmuje 71 pozycji (autorskich i współautorskich), z tego 14 w języku angielskim. Doktor Beata Zyznarska-Dworczak opublikowała 2 monografie, 2 artykuły w czasopiśmie z listy JCR (IF 2,08), 10 rozdziałów w monografiach naukowych, 6 publikacji

w materiałach konferencyjnych, 31 recenzowanych artykułów naukowych z poza listy JCR, 16 rozdziałów w materiałach dydaktycznych, a także była 4-krotnie redaktorem materiałów dydaktycznych. Według punktacji MNiSW dorobek po doktoracie przekłada się na 478 punktów, co jest bardzo dobrym wynikiem, pozytywnie wypada także dorobek z punktu widzenia liczby publikacji występujących w bazach danych oraz Indeksu Hirscha (patrz: tabela 7 autoreferatu, s. 32). Nie ulega wątpliwości, że **z ilościowego punktu widzenia oraz rozpowszechnienia publikacji - dorobek dr Beaty Zyznarskiej-Dworczak zasługuje na zdecydowanie pozytywną ocenę.**

Z analizy jakościowej dorobku wynika, że dominują następujące obszary tematyczne badań: zarządzanie kosztami w oparciu o narzędzia rachunkowości zarządczej, sprawozdawczość finansowa i pozafinansowa, rachunkowość w kontekście koncepcji rozwoju zrównoważonego. Dokonany przegląd publikacji w tych obszarach przekonuje o **wysokim poziomie prowadzonych badań, zarówno z punktu widzenia doboru problematyki badań, jak i realizacji założonych celów w oparciu o dobraną metodykę.** Habilitantka w ramach prowadzonych badań, z jednej strony stopniowo je pogłębiała, z drugiej zaś rozszerzała o nowe zagadnienia. Takie **rzetelne, konsekwentne i dojrzałe podejście do prowadzonych badań ostatecznie zogniskowało pracę naukową Habilitantki na rachunkowości w kontekście koncepcji rozwoju zrównoważonego.** W zgłoszonym do oceny głównym osiągnięciu naukowym (B. Zyznarska-Dworczak, *Rachunkowość zrównoważona w ujęciu kognitywno-teoretycznym*) skupiono się na warstwie poznawczej rachunkowości zrównoważonej. **Można zakładać, na podstawie dotychczasowego przebiegu i podejścia do badań przez Habilitantkę, że będzie starała się w przyszłości pogłębiać badania nad rachunkowością zrównoważoną bardziej w wymiarze metodycznym i aplikacyjnym.**

Habilitantka prowadziła swoje badania między innymi w ramach badań młodych naukowców oraz badań statutowych, co potwierdza, że **ma zdolność do prowadzenia badań oraz publikowania, zarówno jako kierownik badań, jak i członek zespołów badawczych.** Może to być istotne w kontekście ubiegania się o inne projekty, na przykład finansowane przez NCN.

Do istotnych osiągnięć działalności naukowej i dydaktycznej dr Beaty Zyznarskiej-Dworczak zaliczyć można recenzowanie publikacji naukowych dla renomowanych czasopism, a także członkostwo w radach międzynarodowych czasopism, w tym zwłaszcza *Journal of Business Theory and Practice*.

Reasumując, analiza dorobku w wyszczególnionych obszarach tematycznych pokazuje, że wskazane **istotne osiągnięcie naukowe jest konsekwencją wcześniejszych badań i publikacji. Poziom merytoryczny pozostałego dorobku naukowo-badawczego jest adekwatny do oczekiwań stawianych kandydatom do stopnia naukowego doktora habilitowanego. Doktor Beata Zyznarska-Dworczak ma zdolność samodzielnego publikowania prac naukowych, jak i współpracy w ramach zespołów badawczych.**

4. Ocena dorobku dydaktycznego i organizacyjnego oraz w obszarze współpracy międzynarodowej

Dr Beata Zyznarska-Dworczak mocno angażuje się w działalność dydaktyczną, i tak: prowadzi wykłady, ćwiczenia, seminaria, recenzuje prace dyplomowe, prowadzi kursy na platformie dydaktycznej, opracowuje sylabusy do przedmiotów, przygotowuje materiały dydaktyczne. Jest wysoko ocenianym dydaktykiem przez studentów.

Recenzent zwraca uwagę, że w świetle przedłożonej dokumentacji, dr Beata Zyznarska-Dworczak pełni funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim.

Habilitantka włącza się w działalność organizacyjną, między innymi: uczestniczy w pracach komisji rekrutacyjnych, angażuje się w prace zespołu ds. studiów dualnych, była opiekunem grup dziekańskich, wykazuje współpracę z praktyką gospodarczą.

Dr Beata Zyznarska-Dworczak wystarczająco angażuje się we współpracę międzynarodową przez uczestnictwo w międzynarodowych konferencjach naukowych, członkostwa w organizacjach naukowych oraz radach naukowych czasopism.

Generalnie **ocena dorobku dydaktycznego i organizacyjnego jest bardzo wysoka, a na obszarze współpracy międzynarodowej wystarczająco dobra.**

5. Konkluzje końcowe

Oceniając finalnie sylwetkę naukową Habilitantki z uwzględnieniem zgłoszonego istotnego osiągnięcia naukowego oraz istotnej aktywności naukowej oraz innych elementów dorobku, stwierdzam, że jest ona właściwie ukształtowana i dojrzała. Ocena dorobku dr. Beaty Zyznarskiej-Dworczak na obszarach działalności naukowo-badawczej, dydaktycznej i organizacyjnej oraz współpracy międzynarodowej pozwala mi na sformułowanie wniosku, iż w pełni spełnia warunki uzyskania stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych (obecnie nauk społecznych) w zakresie dyscypliny finanse (obecnie ekonomia i finanse). Wskazane główne osiągnięcie naukowe daje przesłanki do uznania, że stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny finanse (obecnie ekonomia i finanse), a aktywność naukowa Kandydatki jest istotna

W związku z powyższym, wnioskuję o nadanie dr. Beacie Zyznarskiej-Dworczak stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych (obecnie nauk społecznych) w zakresie dyscypliny finanse (obecnie ekonomia i finanse).